Війна США та Ізраїлю проти Ірану у 2026 році: геополітичні ризики, енергетична криза, міжнародне право і виклики для України

Віктор БЕДЬ
Науково-дослідний інститут стратегічних та політико-правових досліджень Карпатського університету імені Августина Волошина

Анотація. У статті здійснено аналітичний розгляд війни США та Ізраїлю проти Ірану станом на 12 березня 2026 року. Проаналізовано військово-політичні мотиви ескалації, роль Ізраїлю, проблему суперечливих обґрунтувань з боку адміністрації президента США Дональда Трампа, енергетичні наслідки конфлікту для світового ринку нафти, ризики виснаження військових ресурсів США, кризу міжнародного права та потенційний вплив війни на інтереси України. Окрему увагу приділено питанню іранської ядерної програми, межам допустимого в системі міжнародної безпеки, а також небезпеці утвердження моделі «світового або регіонального жандарма». Обґрунтовано, що нинішній конфлікт уже вийшов за рамки локального протистояння і набув ознак багатовимірної глобальної кризи [1]-[14].

Ключові слова: США, Ізраїль, Іран, Дональд Трамп, Беньямін Нетаньягу, міжнародне право, ядерна програма Ірану, МАГАТЕ, енергетична криза, нафта, Ормузька протока, Україна, геополітика, міжнародна безпека.

Abstract. The article provides an analytical assessment of the 2026 U.S.-Israeli war against Iran as of March 12, 2026. It examines the military-political drivers of escalation, the role of Israel, the contradictory justifications advanced by the administration of U.S. President Donald Trump, the energy consequences of the conflict for the global oil market, the risks of depletion of U.S. military stockpiles, the erosion of international law, and the war's possible impact on Ukraine's interests. Particular attention is paid to the issue of Iran's nuclear program, the limits of permissibility within the international security system, and the danger of normalizing the model of a 'global or regional gendarme'. The article argues that the conflict has already moved beyond the limits of a local confrontation and has taken on the features of a multidimensional global crisis [1]-[14].

Keywords: United States, Israel, Iran, Donald Trump, Benjamin Netanyahu, international law, Iran's nuclear program, IAEA, energy crisis, oil, Strait of Hormuz, Ukraine, geopolitics, international security.

Вступ

Події кінця лютого - першої половини березня 2026 року навколо війни США та Ізраїлю проти Ірану вийшли далеко за межі суто близькосхідного конфлікту. Станом на 12 березня 2026 року йдеться вже не лише про військову кампанію проти конкретної держави, а про ширшу кризу міжнародної безпеки, глобальної енергетики, морської логістики, режиму нерозповсюдження та самого міжнародного права. Різкі коливання цін на нафту, атаки на судноплавство, перекидання військових ресурсів США та занепокоєння союзників свідчать, що наслідки цієї війни вже мають глобальний масштаб [2], [10], [11].

Найнебезпечніше в цій ситуації полягає в тому, що війна просувається під гаслами безпеки, але на практиці дедалі більше породжує протилежний результат - розширення нестабільності. У міру ескалації конфлікту світ входить у фазу, де локальні війни взаємно підживлюють одна одну: Близький Схід впливає на європейську безпеку, енергетичний ринок - на фінансування воєн, а криза міжнародного права - на спокусу нових односторонніх силових дій з боку великих держав [5], [9], [11].

Військово-політична сутність конфлікту: коротка операція чи стратегічна авантюра?

Офіційна риторика Вашингтона подавала вступ США у війну як вимушену реакцію на загрозу, однак уже на початковому етапі стали очевидними серйозні суперечності в поясненнях самої адміністрації Дональда Трампа. Reuters зафіксував, що президент Дональд Трамп і державний секретар Марко Рубіо публічно подали різні версії причин американського входження у війну. Такі розбіжності свідчать про відсутність єдиної, прозорої та переконливої доктрини застосування сили [1].

Ще показовішими стали суперечливі заяви самого Данльда Трампа вже в ході війни. 11 березня 2026 року він, з одного боку, заявляв, що війна «скоро закінчиться» і що «майже нічого не залишилося вражати», а з іншого - у той самий день публічно говорив у тональності «ми перемогли, але не хочемо піти надто рано». Це виглядає не як стратегічна гнучкість, а як ознака імпульсивного й політизованого управління війною [6].

Саме тому дедалі переконливіше постає висновок, що йдеться не лише про силове стримування Ірану, а про політичну і геополітичну авантюру. Будь-яка війна, розпочата без зрозумілого міжнародно-правового мандата, без стратегії виходу і без реалістичної оцінки наслідків, майже неминуче має тенденцію виходити за межі первинного задуму. Іран не є дрібним або ізольованим супротивником; це держава з ракетним потенціалом, регіональними зв’язками, інструментами асиметричної війни та значним ресурсом виживання [5], [8].

Роль Ізраїлю: безпека, стратегія чи політичний розрахунок

У цій війні роль Ізраїлю є не другорядною, а визначальною. За повідомленнями Reuters, Беньямін Нетаньягу роками домагався жорсткішої американської лінії щодо Ірану, а нинішня війна стала і продовженням його стратегічної лінії, і важливим політичним ресурсом усередині самого Ізраїлю [3].

Втім саме тут і постає головна проблема. Якщо стратегічною метою є не лише ослаблення військових спроможностей Ірану, а й зміна режиму або довгострокове силове переписування архітектури регіону, така лінія має ознаки великої авантюри. Reuters 11 березня 2026 року повідомив, що навіть ізраїльська сторона не має певності, що війна спричинить падіння іранської влади [7].

Крім того, ізраїльська політика ставить принципове питання про подвійні стандарти. Спроба не допустити силою навіть потенційного наближення Ірану до повноцінного стримувального потенціалу неминуче породжує враження асиметричного режиму безпеки, в якому одним дозволено більше, а іншим - менше. Такі моделі не створюють справедливого порядку, а лише накопичують майбутні конфлікти [3], [7].

Іранська ядерна тема: реальна загроза, але не привід для пропагандистського спрощення

Однією з центральних підстав війни називалася іранська ядерна загроза. Тут необхідна точність. МАГАТЕ у своїх заявах і звітах 2025 року дійсно констатувало серйозні приводи для занепокоєння: Іран накопичив значні обсяги урану, збагаченого до 60%, а також залишалися невирішені питання щодо гарантій і верифікації. У березні 2025 року МАГАТЕ повідомляло про 275 кг урану, збагаченого до 60%, а в червні 2025 року - уже про подальше зростання запасів [12], [13], [14].

Однак із цього не випливає автоматичний висновок, що станом на початок війни було доведено наявність в Ірані готової ядерної бомби. Публічно доступні матеріали говорять радше про серйозний ризик, небезпечне наближення та критичні питання до програми, але не про безспірно доведений факт завершеного ядерного озброєння. Саме тому категоричне твердження, ніби війна була викликана вже наявною в Тегерана ядерною зброєю, було б аналітично некоректним [12], [13], [14].

Це важливо і з політичного, і з правового погляду. Коли превентивна війна виправдовується не доведеним фактом, а припущенням про небезпечний намір чи можливість, тоді міжнародна безпека починає будуватися не на перевірюваних нормах, а на страху, силі й геополітичній доцільності [5].

Ще одна стратегічна суперечність полягає в тому, що постійний зовнішній тиск, заборона на розвиток оборонного потенціалу і погрози силового знищення не завжди зменшують мотивацію держави до максимально жорсткого самозахисту. Навпаки, вони можуть підштовхувати її до переконання, що лише справжній стримувальний потенціал гарантує виживання. Нерівний безпековий режим часто не роззброює, а радикалізує [12], [13].

Енергетичний вимір: нафта, Ормузька протока і глобальна криза

Одним із найочевидніших доказів того, що війна вже стала глобальною проблемою, є енергетичний шок. 12 березня 2026 року Reuters повідомив, що Brent підскакував до 119,50 долара за барель, а потім утримувався поблизу 100 доларів, тоді як WTI також різко зростав. Причиною стали атаки на судноплавство та енергетичну інфраструктуру, а також загрози для руху через Ормузьку протоку - один із ключових вузлів світового експорту нафти [11].

Реакція була настільки серйозною, що США оголосили про вивільнення 172 млн барелів із стратегічного нафтового резерву, а Міжнародне енергетичне агентство - про скоординований рекордний випуск резервів. Сам факт такого кроку є промовистим: ринок не сприймає конфлікт як обмежений. Коли для стабілізації потрібне екстрене вивільнення резервів, це означає, що війна наблизилася до рівня системної загрози для світової енергетики [10], [11].

Цей вимір має прямий геополітичний наслідок. Висока ціна на нафту не лише б’є по споживачах, інфляції, логістиці та бюджетах союзників України. Вона одночасно створює сприятливіші доходні умови для Росії як великого експортера енергоносіїв. Тобто війна проти Ірану, яка частково послаблює

одного з партнерів Москви, водночас може фінансово посилювати саму Росію через енергетичний ефект [10], [11].

Військово-промисловий і ресурсний аспект: виснаження запасів США

Ще одним принципово важливим виміром є швидке виснаження американських запасів високоточної зброї. Reuters 4 березня 2026 року повідомив, що на тлі ударів по Ірану у Білому домі планувалася зустріч із керівниками великих оборонних компаній для прискорення виробництва озброєнь [4].

Для США це означає не лише додаткові бюджетні витрати, а й перегляд пріоритетів між театрами військових дій. Жодна велика держава не має необмежених ресурсів, навіть якщо її військовий бюджет є найбільшим у світі. Якщо Близький Схід починає поглинати дедалі більше ракет ППО, перехоплювачів і високоточних боєприпасів, тоді інші напрямки неминуче відчувають дефіцит уваги і матеріального забезпечення [2], [4].

Міжнародне право: чи має хтось право бути світовим або регіональним жандармом

Правовий вимір цієї війни є одним із найтривожніших. Reuters у юридичному огляді 4 березня 2026 року навів оцінки експертів, за якими правомірність американських ударів по Ірану не є очевидною і безспірною [5].

11 березня 2026 року прем’єр-міністр Італії Джорджа Мелоні прямо назвала війну США та Ізраїлю проти Ірану частиною небезпечної тенденції односторонніх інтервенцій, що порушують міжнародне право. Це важлива оцінка, бо вона прозвучала від керівника країни - союзника США і члена НАТО [9].

Головне питання тут виходить далеко за межі конкретного конфлікту: чи погоджується світ із правом окремих держав виступати регіональними або

світовими жандармами? Якщо так, тоді міжнародне право дедалі більше перетворюється на інструмент вибіркового застосування. Для України така тенденція особливо небезпечна, бо Росія також роками намагалася виправдовувати власну агресію мовою «випередження загроз», «історичної необхідності» чи «захисту безпеки» [5], [9].

Недооцінка національного спротиву як стратегічна помилка агресорів

Одна з найглибших помилок багатьох агресивних режимів і самовпевнених урядів полягає в недооцінці сили національного спротиву. Якщо народ відчуває загрозу своєму державному існуванню, національній гідності, вірі, мові й праву бути собою, то страх смерті не обов'язково стає сильнішим за волю до опору. Цей урок світ уже бачив у В'єтнамі, в Афганістані, в Україні після повномасштабного вторгнення Росії, і тепер існує ризик, що його знову не враховують щодо Ірану [7], [8].

Американська та ізраїльська ставка на швидкий психологічний і військовий злам Ірану поки що не має підтвердження. Reuters 11 березня 2026 року повідомив, що, за оцінками американської розвідки, іранський уряд не перебуває на межі колапсу, попри важкі удари [8].

Дональд Трамп і його адміністрація: непрофесіоналізм і політична безвідповідальність

Окремий висновок стосується ролі президента США Дональда Трампа і його адміністрації. У цій кризі дедалі чіткіше видно риси політичного дилетантизму: суперечливі пояснення причин війни, завищені публічні обіцянки швидкого завершення, недооцінка енергетичних наслідків, брак ясної стратегії виходу і паралельний ризик послаблення інших напрямків американської безпеки [1], [6], [11].

Політична безвідповідальність у великій державі має глобальну ціну. Коли президент США починає або радикально розширює війну без переконливої правової та стратегічної рамки, наслідки відчуває не лише Близький Схід. Їх відчувають нафтові ринки, європейська безпека, Україна, міжнародні організації, союзники США та противники, які уважно вивчають межі американської раціональності [5], [11].

Україна: між тактичними можливостями та стратегічними ризиками

Для України нинішня війна має подвійний характер. З одного боку, Іран є одним із ключових військово-технологічних партнерів Росії, насамперед у сфері дронів типу Shahed. Тому удари по іранських військових і логістичних спроможностях можуть частково послаблювати один із тилових ресурсів російської агресії. У цьому є тактичний позитив для України [2].

З іншого боку, Reuters 4 березня 2026 року прямо повідомив, що війна з Іраном може відтягувати від України американські системи ППО та інші критично важливі засоби. Володимир Зеленський попереджав, що тривалий та інтенсивний конфлікт на іранському напрямку може скоротити обсяги доступної для України протиповітряної оборони саме тоді, коли Росія готує нові атаки по українській інфраструктурі [2], [4].

Додатково слід зважати і на енергетичний чинник. Подорожчання нафти об’єктивно поліпшує для Росії умови отримання експортних доходів, а це означає більший простір для фінансування війни проти України. Саме тому український інтерес полягає не в автоматичному схваленні будь-якої війни проти противника Росії, а в зваженому прагненні до такого міжнародного порядку, за якого послаблення ворожих Києву режимів не відбувається ціною глобальної дестабілізації і ослаблення самої України [10], [11].

Питання виходу України з війни також слід ставити тверезо. Для Києва неприйнятним є «вихід будь-якою ціною». Реалістична безпекова логіка

потребує не декоративного миру, а життєздатної моделі післявоєнної безпеки: збереження сильної армії, подальшого розвитку власного військово-промислового комплексу, сучасної ППО, міжнародних гарантій і недопущення політично нав’язаних рішень, які консервують майбутню нову війну [2], [6].

Висновки

Війна США та Ізраїлю проти Ірану станом на 12 березня 2026 року вже є не просто близькосхідною військовою операцією, а багатовимірною кризою світового масштабу. Вона поєднала в собі одразу кілька загроз: геополітичну авантюрність, енергетичний шок, виснаження військових ресурсів, підрив міжнародного права, посилення ролі подвійних стандартів у питанні безпеки та ризик розростання конфлікту у ширшу систему взаємопов’язаних воєн [3], [5], [10], [11].

Роль Ізраїлю в цій ситуації не можна зводити лише до оборонної реакції; вона містить ознаки спроби силового переформатування регіону з дуже непевним фіналом. Ядерна тема Ірану є реально серйозною, але публічні дані не дають підстав для пропагандистського спрощення, ніби на момент початку війни існував безспірно доведений факт готової іранської ядерної бомби. Політика постійного зовнішнього тиску та заборони на оборонну самодостатність не гарантує миру; вона може породжувати ще жорсткіші мотивації до самозахисту [7], [12], [13], [14].

Головне питання, яке постає перед світом, звучить так: чи погоджується міжнародна спільнота на модель, у якій окремі держави беруть на себе роль світового або регіонального жандарма, а правові норми дедалі частіше підмінюються політичною доцільністю та силою? Якщо така модель буде мовчазно прийнята, її наслідком стане не стабільність, а накопичення нових великих воєн - за участю США, Ізраїлю, Росії, Китаю та інших силових центрів [5], [9].

Для України ця війна несе і певні тактичні можливості, і великі стратегічні ризики. Саме тому українська позиція має бути зрілою: підтримувати все, що реально послаблює російську воєнну машину, але не плутати це з підтримкою безконтрольної ескалації, яка підриває міжнародний порядок і одночасно може скоротити ресурси, потрібні для української оборони. Істинний інтерес України - не в хаосі, а у справедливому, правовому і безпеково життєздатному світовому порядку [2], [9], [11].

Список використаних джерел

1. Reuters. Trump, Rubio offer conflicting reasons for US entry into Iran war. Трамп і Рубіо наводять суперечливі причини вступу США у війну з Іраном [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/world/europe/trump-says-us-has-knocked-out-many-iranian-naval-air-targets-2026-03-03/ - Дата доступу: 12.03.2026.

2. Reuters. Iran conflict may divert US weapons from Ukraine. Конфлікт з Іраном може призвести до перенаправлення американської зброї з України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/iran-conflict-may-divert-us-weapons-ukraine-2026-03-04/ - Дата доступу: 12.03.2026.

3. Reuters. Netanyahu's war alliance with Trump faces test as Iran crisis widens. Військовий союз Нетаньягу з Трампом стикається з випробуванням на тлі посилення іранської кризи [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/world/middle-east/netanyahus-war-alliance-with-trump-faces-test-iran-crisis-widens-2026-03-04/ - Дата доступу: 12.03.2026.

4. Reuters. Exclusive: Defense executives plan to meet at White House as strikes on Iran diminish stockpiles. Ексклюзив: Керівники оборонного відомства планують зустрітися в Білому домі, оскільки удари по Ірану зменшують запаси озброєння [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/defense-executives-plan-meet-white-house-strikes-iran-diminish-stockpiles-2026-03-04/ - Дата доступу: 12.03.2026.

5. Reuters. Explainer: Are the US attacks on Iran legal? Пояснення: Чи є атаки США на Іран законними? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/world/middle-east/are-us-attacks-iran-legal-2026-03-04/ - Дата доступу: 12.03.2026.

6. Reuters. Trump tells Axios war in Iran will end soon, 'practically nothing left' to target. Трамп заявив, що війна Axios в Ірані скоро закінчиться, «практично нічого не залишилося», на що можна було б націлитися [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/world/middle-east/trump-tells-axios-war-iran-will-end-soon-practically-nothing-left-target-2026-03-11/ - Дата доступу: 12.03.2026.

7. Reuters. Israel sees no certainty Iran's government will fall despite war. Ізраїль не бачить жодної впевненості в падінні уряду Ірану, попри війну [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-sees-no-certainty-irans-government-will-fall-despite-war-2026-03-11/ - Дата доступу: 12.03.2026.

8. Reuters. Exclusive: US intelligence says Iran government is not at risk of collapse, say sources. Ексклюзив: Розвідка США стверджує, що уряд Ірану не перебуває під загрозою краху, повідомляють джерела [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/business/media-telecom/us-intelligence-says-iran-government-is-not-risk-collapse-say-sources-2026-03-11/ - Дата доступу: 12.03.2026.

9. Reuters. Italy's Meloni criticises US war on Iran as part of dangerous trend. Італійський президент Мелоні критикує війну США проти Ірану, називаючи її частиною небезпечної тенденції. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/world/middle-east/italys-meloni-criticises-us-war-iran-part-dangerous-trend-2026-03-11/ - Дата доступу: 12.03.2026.

10. Reuters. US to release 172 million barrels of oil from strategic petroleum reserve. США вивільнять 172 мільйони барелів нафти зі стратегічного нафтового резерву [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/business/energy/us-release-172-million-barrels-oil-strategic-petroleum-reserve-2026-03-11/ - Дата доступу: 12.03.2026.

11. Reuters. Oil surges; Brent back at $100 as Iran steps up attacks on Gulf shipping. Ціна на нафту зростає, оскільки Іран посилює атаки на судноплавство в Перській затоці [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.reuters.com/business/energy/oil-climbs-tankers-are-attacked-iraqi-waters-amid-middle-east-war-2026-03-12/ - Дата доступу: 12.03.2026.

12. IAEA. IAEA Director General's Introductory Statement to the Board of Governors, 3 March 2025. Вступне слово Генерального директора МАГАТЕ перед Радою керуючих [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.iaea.org/newscenter/statements/iaea-director-generals-introductory-statement-to-the-board-of-governors-3-march-2025 - Дата доступу: 12.03.2026.

13. IAEA. IAEA Director General's Introductory Statement to the Board of Governors, 9 June 2025. Вступне слово Генерального директора МАГАТЕ перед Радою керуючих [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

https://www.iaea.org/newscenter/statements/iaea-director-generals-introductory-statement-to-the-board-of-governors-9-june-2025 - Дата доступу: 12.03.2026.

14. IAEA. Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 (2015). GOV/2025/24. Перевірка та моніторинг в Ісламській Республіці Іран у світлі резолюції 2231 (2015) Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.iaea.org/sites/default/files/25/06/gov2025-24.pdf - Дата доступу: 12.03.2026.